

DENİZ GÜVENLİĞİNDE MINİLATERAL İŞBİRLİĞİ ARAYIŞLARI**THE SEARCH FOR MINILATERAL COOPERATION IN THE MARITIME SECURITY**

Övgü KALKAN
KÜÇÜKSOLAK
okalkan@yalova.edu.tr
0000-0002-3052-9728

Araştırma Makalesi
Research Article

ÖZ 21. yüzyılın gittikçe karmaşıklaşan meydan okumaları karşısında devletler farklı çözüm yolları aramakta, işbirliği mekanizmalarını çeşitlendirmektedirler. Çok taraflı, geniş üyeli uluslararası mekanizmalar özellikle de 20. yüzyılın öne çıkan temel çözüm yıllarından birini teşkil etmekteyse de 21. yüzyılın dünya siyasetinde sınırlı sayıda devletin yer aldığı minilateral işbirliklerinin popüler bir seçenek haline geldiği görülmektedir. Farklı özelliklerdeki devletlerin kendilerini doğrudan ilgilendiren sorunlar karşısında ortak çıkarları kapsamında bir araya gelmesiyle oluşan minilateral işbirlikleri deniz güvenliğinden teknoloji konularına uzanan farklı alanlarda faaliyet göstermektedir. Büyük güçlerin sistemsel rekabet kapsamında araçsal bir çerçevede yaklaştıkları minilateral işbirliklerinde başı çekme konusunda hevesli oldukları görülmektedir. Özellikle de Asya-Pasifik bölgesinde minilateral işbirlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerin kapsamı, deniz güvenliğinde oynadığı rol ve sistemsel güç mücadelesindeki yeri dikkat çekicidir. Zira Çin'in bölgede artan eylemleri ve baskın politikaları karşısında ABD'nin minilateral işbirlikleri üzerinden nüfuzunu koruma ve derinleştirme çabası içerisinde olduğu gözlenmektedir. Bu çalışmada minilateral işbirliklerinin oluşumunda etkili olan dinamikler ile bu işbirliklerini cazip kılan unsurlar irdelenerek başta deniz güvenliği olmak üzere minilateral işbirliklerinin çeşitli alanlardaki artan etkinlikleri analiz edilmektedir. Küresel güvenlik dinamiklerinin bir yandan yeni fırsatlar sunduğu bir yandansa yeni meydan okumaları çok daha çetrefilli bir hale dönüştürdüğü mevcut durum karşısında minilateral gruplaşmaların güvenlik çevresini ne derece olumlu etkileyeceği tartışılmalıdır. Zira bu gruplaşmalar kendi içlerinde güvenlik üretirken, grup dışı kalan devletler açısından bir endişe ve güvensizlik kaynağı yaratabilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Minilateral İşbirlikleri, Deniz Güvenliği, Asya-Pasifik, ABD, Çin.

ABSTRACT In the face of the increasingly complex challenges of the 21st century, states are looking for different solutions and diversifying their cooperation mechanisms. Although multilateral, large-member international organizations constituted one of the prominent solutions for the challenges of the 20th century, minilateral collaborations involving a limited number of states have become a popular option in the world politics of the 21st century. Minilateral collaborations, which are formed by limited number of states with different characteristics within the scope of their common interests, operate in different areas ranging from maritime security to technology issues. It seems that the great powers are eager to take the lead in minilateral cooperation, which they approach in an instrumental framework within the scope of the systemic competition. The scope of activities carried out within the framework of minilateral cooperation, especially in the Asia-Pacific region, the role it plays in maritime security and its place in the systemic power struggle are remarkable. In the face of China's increasing actions and assertive policies in the region, it is observed that the USA is trying to maintain and deepen its influence through minilateral cooperations. In this study, the increasing effectiveness of minilateral collaborations in maritime security is analyzed by examining the dynamics that are effective in the formation of minilateral collaborations and the factors that make these collaborations attractive. It should be discussed to what extent minilateral groupings will positively affect security environment in the face of the current situation, where the global security dynamics offer new opportunities on the one hand, and transforms new challenges into a much more complicated situation on the other. While these groupings produce security within themselves, they can be considered as a source of insecurity for states outside the group.

Keywords: Minilateral Cooperation, Maritime Security, Asia-Pacific, USA, China.

Geliş Tarihi
Received: 10.12.2024
Kabul Tarihi
Accepted: 19.12.2024

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde çok taraflı uluslararası işbirlikleri devletlerin ortak problemlerinin çözümünde alternatif yollar olarak öne çıkmışlardır. Ancak günümüzün karmaşık problemleri, yükselen istikrarsızlıklar ve tırmanan ABD-Çin rekabetinin sistem ve devletler üzerindeki baskısı karşısında çok taraflı mekanizmalar yetersiz kalmaktadırlar. Bu minvalde devletlerin pragmatik bir yaklaşım benimseyerek belirli konulardaki işbirliklerini geliştirmek amacıyla minilateral işbirliklerini tercih ettikleri görülmektedir.

Son dönemlerde diplomaside popüler bir seçenek haline gelen minilateral işbirlikleri pek çok konu alanında gerçekleşmektedir. Deniz güvenliğinden siber güvenliğe kritik altyapıdan ekonomiye varan alanlarda sınırlı sayıda devlet bir araya gelmekte ve ortak çıkarlar doğrultusunda işbirliği mekanizmalarını ve politikalarını şekillendirmektedirler. İdeolojik kaygılardan bağımsız bir çerçevede konu odaklı olarak şekillenen minilateral işbirlikleri devletlere daha kısa sürede karar alma şansı vermektedir. Çok taraflı mekanizmaların ağır işleyen hantal yapıları karşısında, minilateral işbirliklerinin dar kapsamlı yapısı efektif bir uygulama imkanı sunmaktadır.

Minilateral işbirliklerine yönelik başlıca tartışma konuları arasında dışlayıcı veya tamamlayıcı şekilde tanımlanabilecek nitelikleri yer almaktadır. Kimi minilateral işbirlikleri çok taraflı işbirliklerini tamamlayıcı bir niteliğe sahipken kimileri de dışlayıcı bir nitelikte olabilmektedir. Bu çerçevede Asya-Pasifik bölgesindeki minilateral işbirlikleri dikkat çekicidir. Zira bölgede sayıları gittikçe artan minilateral işbirlikleri özellikle de ABD tarafından Çin ile küresel güç rekabeti kapsamında araçsal olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan Çin'in de minilateral işbirliklerinde yer aldığı ve küresel düzeyde nüfuzunun artması bağlamında değerlendirdiği görülmektedir. ABD'nin bölgedeki minilateral girişimleri başta deniz güvenliği olmak üzere güvenlik çevresine yönelik gelişirken, Çin'in girişimleri daha çok jeoekonomik mülahazalar kapsamında şekillenmektedir. Buradaki temel meseleyi ortaya çıkan minilateral işbirliklerinin diğer devletler tarafından nasıl algılandığı ve başta bölge güvenliği açısından ne tür sonuçlar üretebileceği teşkil etmektedir. Söz konusu iki büyük gücün bölgedeki devletlerin katılımlarıyla oluşturduğu minilateral yapıların dışlayıcı bir nitelikte işlev görmesi olumsuz sonuçlar doğurabilecek, yeni güvensizlik kaynakları teşkil edebilecektir. Asya-Pasifik'in dünya siyasetinde arz ettiği önemli jeopolitik konumu çerçevesinde minilateral işbirliklerinin başta deniz güvenliği olmak üzere güvenlik çevresinde oynadıkları rolün incelenmesi önümüzdeki dönemin olası gelişmelerinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

2. ÇOK TARAFLILIKTAN MİNİLATERAL İŞBİRLİKLERİNE YÖNELİM

Çok taraflılık ve uluslararası işbirliği olgularının hayata geçmesine yönelik çabalar 19. yüzyılda ilk örneklerini vermiş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde hız kazanarak devam etmiştir. İçinde bulunduğumuz çağın karmaşık problemleri karşısında devletler bir taraftan çok taraflı yapılanmalar üzerinden çözüm aramaya devam etmekteyse de gerek büyük güçlerin uluslararası sistemde hakim konum edinme çabaları gerekse devletlerin pragmatik çözüm arayışları kapsamında dar çerçeveli minilateral işbirliği modellerinin öne çıkmaya başladığı görülmektedir.

Minilateral işbirliği modellerinde az sayıda devlet belli bir konuda bir araya gelerek politika geliştirmektedir. M. Naim (2009) minilateralizmi "bir sorunun çözümünde en güçlü etkiyi yapmak amacıyla mümkün olan en az sayıda devletin bir araya gelmesi" şeklinde tanımlarken, R. Haass (2010) da sözkonusu işbirliğinin "pragmatik ve elastik" yapısına dikkat çekmektedir. Çok taraflılığın geniş konu kapsamı, yüksek sayıda üyesi ve katılımcılık vurgusunun karşısında minilateral işbirliği az sayıda devletin çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla çerçevesi son derece sınırlı bir konuda yaptıkları işbirliklerini ifade etmektedir. Çok taraflı uluslararası örgütler özellikle de yükselen güçlerin uluslararası tanınırlığı ve prestiji anlamında önemliken (Dal ve Dipama, 2022: 558), minilateral işbirliklerinde etkinlik ve işlerlik öne çıkmaktadır. Çok taraflılığın geniş kapsamı ve karar alma süreçlerinin kimi zaman muğlak ve yetersiz işleyişi karşısında minilateral işbirliklerinin sınırlı üyeliği, ortak çıkar ve öncelikleri, çok daha hızlı ve etkili işleyen karar alma ve uygulama süreçleri devletleri minilateral işbirliklerine doğru itmektedir. Çok taraflı örgütlerin geniş katılımı alınan kararların meşruiyeti anlamında önemli olmakla beraber bu kararların uygulanma düzeyi, yüksek örgütsel maliyetler ve bireysel kayıplar üye devletlerde motivasyon eksikliğine neden olmaktadır (Sandler, 2004). BM Güvenlik Konseyi örneğinde de görüldüğü üzere karar alıcı mekanizmaların veto yetkisine sahip büyük güçlerin mücadelelerine sahne olması hem bu kurumların meşruiyetini hem de alınan kararların uygulanabilirliğini sorgulanır hale getirmektedir. Diğer taraftan, minilateral işbirliklerinin içeriğinin ve uygulama araçlarının muğlak şekilde tanımlanan, geniş kapsamlı değerler vurgusu yapmak yerine doğrudan belirli ortak çıkarlara odaklanması işlerliğini kuvvetlendirmekte ve pragmatik bir yaklaşım getirmektedir.

Tarihi bir perspektifle incelendiğinde minilateralizmin aslında yeni bir kavram olmadığı görülmektedir. Zira 19'ncü yüzyılın Avrupa Uyumu'nu ve İkinci Dünya Savaşı sırasında doğan Beş Göz İttifakı'nı minilateralizmin tarihi örnekleri arasında saymak mümkündür. Avrupa Uyumu kapsamında Avrupalı büyük güçler dünya siyasetinde güç dengesini ve sistemsel istikrarı tesis etmek amacıyla bir araya gelirken, Beş Göz İttifakı kapsamında da Birleşik Krallık, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve ABD bir teknik istihbarat işbirliği mekanizması oluşturmuşlardır (Mermer, 2022). Soğuk Savaşın çift kutuplu dünyasında NATO ve BM gibi çok taraflı işbirliği mekanizmaları öne çıkmıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemin sınıraşan, karmaşık ve içiçe geçen sorunları karşısında başta BM olmak üzere çok taraflı uluslararası örgütlerin problem çözümündeki etkinlikleri artan şekilde eleştirilere konu olmuştur. ABD-Çin rekabetinin yükselişe geçtiği, sistemsel istikrarsızlıkların pekçok alanda su yüzüne çıktığı, yönetim anlayışına çok daha fazla ihtiyaç duyulduğu günümüzde ifade edilen tüm bu faktörler karşısında minilateral işbirlikleri devletler açısından cazip bir alternatif olarak konumlanmaktadır.

Şunu söylemek gerekir ki, minilateralizmin yükselişi çok taraflı işbirliklerinin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Zira minilateralizmin işlevsel ve pragmatik yaklaşımı çok taraflı işbirlikleri tarafından da örnek olarak alınabilecek yeni yaklaşımlar ve çözüm yolları sunabilmektedir. BM Etkin Çok Taraflılık Yüksek Düzeyli Danışma Kurulu'nun (High Level Advisory Board on Effective Multilateralism - HLAB) 2023 tarihli raporunda ortaya konan kriterleri bu çerçevede tartışmak mümkündür. Söz konusu raporda çok taraflılığın etkili olabilmesi için gerekli 10 madde sıralanmış ve bu maddeler arasında esneklik ilkesi yer almıştır. Esneklik kriterinin içinde yer alan "alt grupların küresel sorunlara yeni yaklaşımlar

getirmesi" vurgusunu da minilateral işbirliklerini dışlamayan bir çerçevede yorumlamak mümkündür (Dee, 2024: 498-499). Burada öne çıkan başlıca noktalardan biri ise, minilateral işbirliklerinin çok taraflı işbirlikleri çerçevesinde ne derece tamamlayıcı veya dışlayıcı olarak konumlandırıldığıdır. Nitekim devletler çok taraflı işbirliği mekanizmalarına dahil olup minilateral yapılar çerçevesindeki faaliyetlerini çok taraflı kurumun müzakere süreçlerine entegre edebilir ve minilateral işbirliğini kolektif eylemi ilerletmek ve ulusötesi sorunların üstesinden gelmek için araçsal bir şekilde düşünebilirler. Bu çerçevede minilateral işbirliği mekanizmaları problem çözümünde kolaylaştırıcı bir rol oynayabilmektedirler. Diğer taraftan devletler, çok taraflı kurumların müzakere süreçlerinden ayrı, alternatif müzakereci veya teknik forumlar olarak da minilateral işbirliği mekanizması oluşturabilmektedirler (Dee, 2024: 504). Özellikle de büyük güçlerin kendi çıkar, norm ve prensiplerini gerçekleştirmek amacıyla oluşturdukları dışlayıcı nitelikteki alternatif minilateral mekanizmalar diğer devletler açısından bir endişe kaynağı yaratmaktadır. Bu durum da söz konusu mekanizmaların sınırlı sayıdaki devletin işbirliğini sağlamlaştırırken, dışarıda kalanlar açısından bir güvensizlik kaynağı teşkil etmesine neden olmaktadır.

3. AVRUPA'DAN ASYA-PASİFİK'E MINILATERAL İŞBİRLİĞİ ÖRNEKLERİ

Günümüz itibariyle değerlendirildiğinde devletlerin farklı coğrafyalarda çeşitlenen konu alanları kapsamında bir araya gelerek minilateral işbirlikleri geliştirdikleri görülmektedir. Bu bölümde de görüleceği üzere, ele alınan örnek yapıların incelenmesi bir taraftan işbirliklerinin doğasının anlaşılması diğer taraftan da gruplaşmaların küresel siyasetin gidişatındaki yerinin sorgulanması açısından önem arz etmektedir. Konu alanları itibariyle minilateral işbirliklerinin farklılaşan ve derinleşen içeriği, işbirliklerinde fonksiyonelliğin artan önemi ve gruplaşmaların konu olduğu siyasi mülahazalar gerek küresel sistemin istikrarı gerekse yönetim anlayışının sorgulanması açısından elzemdir.

Avrupa çerçevesinde düşünüldüğünde *Üç Deniz İnisiyatifi* (Three Seas Initiative-TSI), minilateralizmin son dönemdeki örneklerinden birini teşkil etmektedir¹. 2015 yılında kurulan İnisiyatifin içinde Baltık Denizi, Adriyatik Denizi ve Karadeniz arasında konumlanan 13 AB üyesi devlet yer almaktadır. Girişimin amacı ulaşım, enerji ve dijital sektörlerde alt yapının geliştirilmesi ve yeni yatırımların, enerji güvenliğinin ve ekonomik kalkınmanın sağlanması olarak ifade edilmektedir (Three Seas Summit and Business Forum, 2024). Geçmişte Demir Perde ülkeleri olan üyelerin Soğuk Savaş sonrası Batı Avrupa ile entegrasyonunun güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Üç Deniz İnisiyatifi AB ülkeleri açısından çeşitli tartışmalara konu olmaktadır. Bir taraftan yönetim anlayışı çerçevesinde iç pazarın, altyapının ve enerji güvenliğinin güçlendirilmesiyle beraber girişimin AB bütünleşmesini tamamlayıcı bir rol oynayacağı vurgusu yapılmaktadır. Diğer taraftan ise, girişimin Almanya ve Fransa'nın Birlik içindeki güçlü rollerine verilen bir tepki ve Birliğin önümüzdeki dönemde çökmesi durumunda kendi içinde bir alternatif olarak düşünülebileceği yönünde tartışmalar cereyan etmektedir (Hekimler, 2021: 732-733).

¹Ayrıntılı bilgi için Bkz: Hekimler, O. (2021). "Üç Denizler İnisiyatifi: Avrupa Bütünleşmesinde Minilateral bir İşbirliği Modeli mi Yoksa Polonya'nın Denge Arayışı mı?", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (3): 725-746.

Harita 1: Üç Deniz İnisiyatifi Ülkeleri

Kaynak: Baltic Security Foundation, 2020

Ortaya çıkışında 2014 tarihli Atlantic Council Raporu'nun etkili olduğu düşünülen girişime ABD ciddi ölçüde destek vermektedir. Gerek Rusya ile Avrupa arasında bir tampon bölge teşkil etmesi gerekse Avrupa'nın yanibaşında cereyan eden Ukrayna Savaşı'nın etkileri çerçevesinde bölgenin jeopolitik konumu gittikçe önem kazanmaktadır. Jeopolitik mülahazaların girişime verdiği destekte önemli rol oynadığı ABD bir taraftan bölgede Rusya'nın olası etkilerinin azaltılması diğer taraftan da Çin'in 17+1 platformuyla hızlandırdığı bölgeye yönelik girişimlerinin önünün kesilmesini amaçlamaktadır. Bu durum da ABD'nin minilateral bir işbirliğini sistemsel rekabet çerçevesinde değerlendirerek desteklemesine ve politika geliştirmesine örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan Türkiye açısından da düşünüldüğünde 2024 yılında İnisiyatife katılan Yunanistan'ın bu platformu Türkiye karşıtı tezlerini güçlendirmek ve Ege'deki dengeleri kendi lehine bozmak amacıyla kullanabilecek olması girişimi önemli kılan bir diğer faktördür (Arıdemir, 2023).

Gerek ABD desteğinin niteliği gerekse AB bütünleşmesi çerçevesindeki yeri itibariyle Üç Deniz İnisiyatifi tartışmalara konu olmaksızın da söz konusu inisiyatifin Avrupa coğrafyasındaki tek minilateral işbirliği olmadığı görülmektedir. Zira Berlin Duvarı'nın yıkılışından sonra kurulan ve Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'dan oluşan *Vişegrad Dörtlüsü* (Visegrad Four) kültürel ve siyasi bir işbirliğini ifade etmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde askeri ve ekonomik olarak Batı ile entegrasyonu ve AB üyeliğini hedefleyen Vişegrad Dörtlüsü devletler, bugün üyesi oldukları AB ile çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Özellikle de 2014 sonrası dönemde AB'nin mülteci politikalarına karşı bir duruş sergileyen Vişegrad Dörtlüsü kendi içinde de Ukrayna Savaşı gibi konularda görüş ayrılığı yaşamaktadır (Beck, 2024; Yeşiltaş ve Erdem, 2021). Dolayısıyla minilateral bir işbirliği mekanizması olarak grubun her daim AB'yi tamamlayıcı bir görev görmediği, kendi içinde de ciddi görüş ayrılıkları yaşayarak işbirliğinin geleceği ile ilgili soru işaretleri

uyandırdığını söylemek mümkündür. Vişegrad Dörtlüsü ile aynı dönemde bölgesel işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulan *Nordik-Baltık 8'lisi* (Nordic-Baltic 8, 1990'larda 5+3 olarak nitelendirilmiştir) de gevşek yapılı bir işbirliği platformu olarak faaliyet göstermektedir. Litvanya, Letonya ve Estonya'nın AB üyesi olmasının ertesinde oluşum kapsamındaki işbirlikleri siyasi, askeri, kültürel, ekonomi, çevre, eğitim ve bankacılık gibi farklı alanlara genişlemiştir (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Lithuania, 2024).

Minilateral işbirliklerine bir diğer örnek olarak Hindistan, İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve ABD'nin 2021 yılında oluşturduğu *Dörtlü Forumu* (India, Israel, United Arab Emirates, USA- I2U2) vermek mümkündür. Söz konusu devletler "Yeni Dörtlü" olarak da tanımlanan forumun amacını aralarındaki işbirliklerini geliştirmek ve özellikle de su, enerji, ulaştırma, sağlık, uzay ve gıda güvenliği konularında yeni ortak yatırımlara odaklanmak olarak ifade etmektedirler (Aydın, 2021). Farklı coğrafyalardan farklı kapasite ve ideolojik yaklaşımlara sahip olan söz konusu devletlerin ortak çıkarlar temelinde bir araya gelmesi ve uzun dönemli hedefler ortaya koyması stratejik anlamda düşündürücüdür. Zira bu forum ABD açısından ele alındığında Çin'in artan etkinliğinin önünü kesmek amacıyla Asya ve Ortadoğu'daki ortaklıklarının artırılması ve güçlendirilmesi bağlamında anlamlıdır. Diğer ortaklar Hindistan, İsrail ve BAE açısından düşünüldüğünde de söz konusu forumu ABD ile ilişkilerini derinleştirme ve diplomatik etkinliklerini genişletme fırsatı olarak değerlendirebileceklerini söylemek mümkündür (Alhasan ve Solanki, 2022).

Yeni Dörtlü'nün üyesi olan BAE ve Hindistan 2023 yılında da Fransa ile *Üçlü İşbirliği Girişimi* (Trilateral Cooperation Initiative) olarak nitelendirilen bir diğer minilateral işbirliği mekanizmasını geliştirmiştir (United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs, 2023). Üçlü çerçeve aracılığıyla Fransa, BAE ve Hindistan savunma, enerji ve teknoloji gibi çeşitli alanlarda birlikte çalışma iradelerini ortaya koymuşlardır. BAE, Endonezya ve diğer beş ülkeyle birlikte de Mısır'daki COP27'de İklim için Mangrov İttifakı'nı başlatmıştır. İttifak, mangrov ekosistemlerinin korunmasını ve rehabilitasyonunu artırmayı amaçlamaktadır (Mladenov, 2023). Bu örneklerde de görüldüğü üzere devletlere ilişkilerini belli konularda derinleştirme ve hantal karar alma süreçlerini aşma imkânı sağlayan söz konusu mekanizmalar yeni bir diplomatik yol olarak tercih edilmekte ve uluslararası siyasetin rutini haline gelmektedir.

Minilateral işbirliklerinin sayıları gittikçe artmakta ve kapsamaları enerjiden iklime, siber alandan deniz güvenliğine dek genişlemektedir. Hint-Akdeniz bölgesinin deniz güvenliği çerçevesinde de Hindistan, İtalya, BAE ve ABD'den oluşan *Hint-Akdeniz Dörtlüsü* (IndoMed Quad) adı verilen bir dörtlü oluşturulmuş ve söz konusu devletler işbirliklerini deniz güvenliği, altyapı projeleri ve terörizmle mücadele alanlarında güçlendirme kararı almışlardır. Bu yapının oluşumunda Süveyş Kanalı'nın giriş noktasını teşkil eden Babülmendep Boğazı'na yönelik terör ve korsancılık tehditleri önemli bir rol oynamaktadır. Zira Yemen iç savaşı çerçevesinde bölgede terör saldırıları gerçekleştiren Husilerin eylemleri gerek küresel enerji tedarigi ve ticaretini, gerekse bölgesel güvenliği olumsuz yönde etkilemektedir. Saldırıları karşısında ABD bölgede lider bir rol üstlenerek Refah Muhafızı Operasyonu adı verilen çok uluslu bir deniz güvenlik kuvveti oluşturmuştur. Güney Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nde deniz güvenliğini sağlama amacı güden Refah Muhafızı'na Çin, Suudi Arabistan ve Mısır katılım göstermemektedirler. Başta Yemen'in karşısında konumlanan Cibuti'de askeri üssü bulunan

Çin'in bu misyona katılmaması, misyona ilk aşamada katılan Fransa ve İspanya'nın daha sonra ayrılması, Avrupa devletlerinin Washington'ın komutasına yönelik eleştirileri söz konusu misyonun etkinliğini zayıflatan unsurlar arasındadır. Bu durum kritik durumlarda NATO gibi çok uluslu yapıların ve hatta AB üyelerinin ne derece ortak ve etkili davranabildiklerini de sorgulatır bir nitelik arz etmektedir (Al Mayeedeen, 2024). Diğer yandan AB üye devletlerin katılımıyla Kızıldeniz'de seyrüsefer güvenliğinin sağlanması amacıyla 19 Şubat 2024 tarihinde Aspides Operasyonu'nu başlatmış ve çeşitli misyonlar gerçekleştirmiştir. Tüm bu gelişmeler kapsamında, küresel bir nitelik arz eden tehditler karşısında çok uluslu yapıların bölgeye yönelik ne derece bütüncül ve kapsayıcı politikalar geliştirebildiği tartışmalı hale gelmektedir. Dolayısıyla Hint-Akdeniz Dörtlüsü'nü mevcut güvenlik çerçevesinde çok taraflı yapılanmaların eksikliklerinin tamamlanması ve deniz güvenliği gibi kritik bir konudaki işbirliğinin sınırlı sayıda devletin etkin karar alabilmeleri kapsamında düşünmek mümkündür. Zira Dörtlünün içinde yer alan ABD ile BAE'nin savunma alanında derinleşen yaklaşımları, BAE ve Hindistan'ın ortak askeri eğitimler ve uygulamalar ile yine savunma alanında geliştirdikleri ikili işbirlikleri, İtalya'nın bölgedeki güçlü askeri gücü üzerinden AB operasyonlarına verdiği destek ve BAE ile gerçekleştirdiği işbirlikleri sözkonusu Dörtlünün deniz güvenliği alanındaki işbirliğinin etkili olabileceğini göstermektedir (Rossi, 2024).

Çok taraflı örgütlerin karmaşık sorunlarla mücadelede yetersiz kaldığı günümüzde devletlerin aynı dünya görüşüne veya ideolojiye bağlı kalmadan belli bir konuda işbirliklerini derinleştirebilmeleri politika uygulamaları açısından ciddi bir avantaj sağlamaktadır. Bu minvalde minilateral işbirliklerinin esnek ve pragmatik yapısı tercih edilmelerinde başlıca unsuru teşkil etmektedir. Minilateral işbirliklerinin yoğunlaştığı coğrafyaların başında Asya-Pasifik yer almaktadır. Söz konusu coğrafyada tırmanan ABD-Çin rekabetine paralel şekilde gruplaşmaların sayıları artmakta ve deniz güvenliği başta olmak üzere konuların kapsamı genişlemektedir. Bu çerçevede minilateral işbirliklerinin incelenmesi gerek bölge güvenliğinin analizi, gerek büyük güçlerin mücadelelerinin anlaşılabilmesi gerekse katılımcı devletlerin uzun dönemli politikalarının tartışılabilmesi açısından önem taşımaktadır.

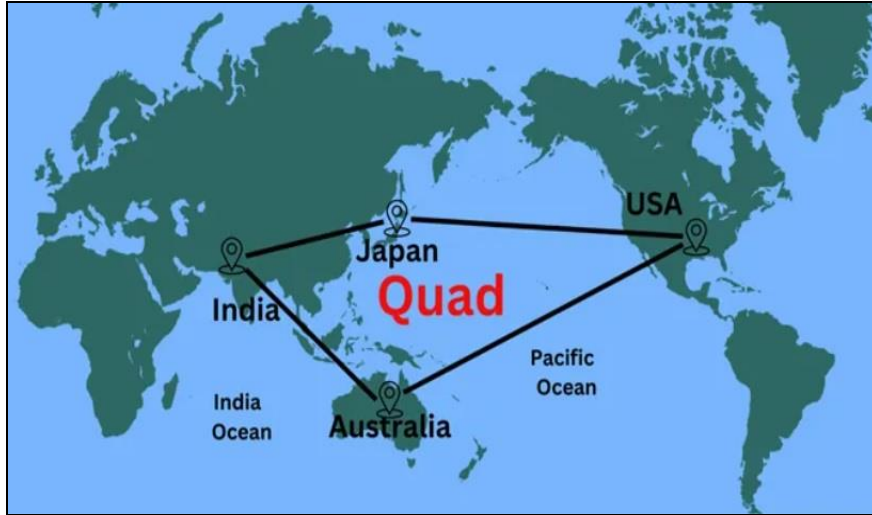
4. ASYA-PASİFİK GÜVENLİK MİMARİSİNDE TARTIŞMALI MİNİLATERAL İŞBİRLİKLERİ

Deniz gücü ve güvenliği bağlamında Asya-Pasifik dünya siyasetinde önemli bir yere sahiptir. Dünya ticaretinin ve enerji yollarının büyük bir bölümü Asya-Pasifik'ten geçmektedir. Minilateral işbirlikleri açısından da dünya siyasetinde önemli bir konumda yer almaktadır. Stratejik rekabetin çeşitli araçlarından biri olan minilateral işbirlikleri, bölgenin kurumsal yapısının dönüştürülmesi ile güvenlik ve ekonomik mimarinin yeniden şekillendirilmesi potansiyellerini birarada barındırmaktadır (Wilkins ve Hirono, 2024:2-3). Bölgedeki minilateral işbirliklerinde ABD ağırlıklı bir rol oynamakla beraber Avustralya ve Japonya'nın da ciddi anlamda aktif rol üstlendikleri görülmektedir. *Üçlü Stratejik Diyalog* (Trilateral Strategic Dialogue-TSD) ile *Dörtlü Güvenlik Diyalogu* (Quadrilateral Security Dialogue-QUAD)'nın yanısıra ABD ile birlikte *Üçlü Altyapı Ortaklığı* (Trilateral Infrastructure Partnership – TIP) ve *Mavi Pasifik Ortakları* (Partners in the Blue Pasific-PBP)'nda Avustralya ve Japonya'nın etkinlikleri göze çarpmaktadır. Avustralya ve Japonya'nın katılım gösterdikleri minilateral işbirliği mekanizmalarında güvenlik boyutunun ön planda olduğu ve

bir anlamda Çin karşısında caydırıcılık hedefinin gözetildiği görülmektedir. Bölge jeopolitiği ağırlıklı olarak küresel güç ABD ile yükselen güç Çin'in rekabetine sahne olmakta, temel amacı Çin'in çevrenmesi olan ABD minilateral işbirlikleri üzerinden bölgedeki etkinliğini ve nüfuzunu kaybetmeme mücadelesi vermektedir. Özellikle de Obama yönetiminin Asya'ya öncelik verdiği politikası sonrasında bölgedeki girişimlerini hızlandırarak işbirliklerini çeşitlendirdiği, Çin'in ise sözkonusu işbirliklerini dışlayıcı bloklaşmalar çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir (Wu ve Kim, 2024: 870-871).

Avustralya, Hindistan, Japonya ve ABD tarafından kurulan *Dörtlü Güvenlik Diyalogu* (Quadrilateral Security Dialogue - QUAD)' nun temel itibariyle Çin'in yükselen gücünün önüne geçilmesi ve bölgedeki jeopolitik ağırlığın ABD ve müttefiklerinin lehine artması amacıyla kurulduğunu söylemek mümkündür. 2007 yılında Japonya Başbakanı Shinzo Abe tarafından kurulan ancak 10 yıllık duraklama döneminin ertesinde 2017'de düzenli olarak çalışmaya başlayan QUAD'ın ele aldığı başlıca konu alanlarını deniz güvenliği, sağlık güvenliği, iklim değişikliği, altyapı, kritik ve gelişen teknoloji, siber güvenlik, insani yardım ve afet yardımı, uzay, dezenformasyonla mücadele ve terörle mücadele teşkil etmektedir (Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, 2023). Çin'in gerek küresel sistemde artan iddialı konumu gerekse bölgesel düzeyde yürüttüğü yapay adalar ve askeri üsler inşası, deniz milislerinin eylemleri, sahil güvenlik gemilerinin tehlikeli kullanımı gibi ısrarcı ve yayılcı askeri davranışları karşısında bu dört ülke *Özgür ve Açık Hint Pasifik Vizyonu* (ÖAHPV) kapsamında işbirliklerini geliştirmektedirler. Ticaret yollarının açık olması, Hint ve Pasifik Okyanuslarında güvenlik temini, altyapı yatırımlarının geliştirilmesi gibi konulara ağırlık verilen QUAD özü itibariyle Çin'in çevrenmesini amaçlamaktadır. Harita 2'de de görüldüğü üzere üye ülkeler Güney Çin Denizi'ni çevreleyen stratejik konumlarda yer almaktadırlar.

Harita 2: QUAD Üyesi Ülkeler

Kaynak: Vajirao Institute, 2024

Burada dikkat çeken bir nokta da kullanılan terminolojinin jeopolitik mülhazaları yansıması üzerinedir. ABD-Çin arasında cereyan eden jeopolitik rekabetin yapılan açıklamalarda

terminolojik olarak da kendini gösterdiği görülmektedir. Nitekim QUAD'ın açıklamalarında bölge Hint-Pasifik olarak tanımlanarak Çin merkezli bir bölgesel tanımdan kaçınılmakta, Çin ise yaptığı açıklamalarda kendisini merkezde konumlandırabilecek Asya-Pasifik tanımlamasını sürdürmektedir. Ayrıca Asya-Pasifik terminolojisi ASEAN gibi çok taraflı ve daha kapsayıcı işbirliklerini çağırırken, Hint-Pasifik nitelendirmesinin daha dar ve ABD eksenli yaklaşımları ön plana çıkardığını söylemek mümkündür.

QUAD üyeleri özellikle de deniz güvenliği konusunda işbirliklerini güçlendirmektedirler. Halihazırda üyelerin kendi aralarında sürdürdükleri işbirlikleri ve katılmış oldukları ortak deniz tatbikatları bulunmaktaysa da², QUAD söz konusu dört üyenin ortak deniz tatbikatları yapabilmeleri açısından daha kurumsal ve kalıcı bir işbirliği platformu sağlamaktadır. Yapılan ortak askeri tatbikatlarla ortaklar arasında güven inşası ve operasyonel senaryolarda birlikte çalışabilirliğin geliştirilmesine yoğunlaşılmaktadır (Pandalai, 2024). Dörtlü ayrıca 2022 yılında *Denizcilik Alanı Farkındalığı için Hint-Pasifik Ortaklığı* (Indo-Pacific Partnership for Maritime Domain Awareness - IPMDA) girişimini açıklamış ve IPMDA görünüşte geleneksel olmayan güvenlik konularına odaklansa da, Çin'in askeri ve istihbarat toplama faaliyetlerini izlemek için yeni bir kapasite yaratmıştır (Hatamaya ve Wilkins, 2024). 2024 yılında da IPMDA ve diğer Dörtlü ortak girişimlerle ortaya konan araçların en üst düzeye çıkarılması, suların izlenilmesi, güvenliğin sağlanması, yasaların uygulanması ve yasa dışı davranışların caydırılması amacıyla da *Hint-Pasifik'te Eğitim İçin Denizcilik Girişimi* (Maritime Initiative for Training in the Indo-Pacific - MAITRI) açıklanmıştır. Ayrıca 2025 yılı için de ABD Sahil Güvenlik, Japonya Sahil Güvenlik, Avustralya Sınır Kuvvetleri ve Hindistan Sahil Güvenlik tarafından birlikte çalışabilirliği geliştirmek ve deniz güvenliğini ilerletmek için Denizde Dörtlü Gemi Gözlem Misyonu'nun başlatılması planlanmaktadır.

Çin'in denizlerdeki eylemlerine karşı işbirliğinin derinleştirilmesi ve genişletilmesi misyonu gerek QUAD mekanizmalarının işlevlerinde gerekse yapılan açıklamalarda kendini göstermektedir. Zira Hiroşima'daki 2023 zirve toplantısında denizcilik alanında 'zorla veya baskıyla' statükoyu değiştirme girişimlerine karşı olduklarını açıkça ifade eden üyeler bölgenin barışı ve istikrarı açısından BM Deniz Hukuku Sözleşmesi gibi uluslararası hukuka bağlı kalmanın önemini bir kez daha vurgulamışlardır. 2024 yılı Temmuz ayında Tokyo'da düzenlenen Dörtlü Dışişleri Bakanları Toplantısı ve Eylül ayında Wilmington'da düzenlenen Liderler Zirvesi'nin sonuçları da gri bölge taktiklerinin ele alınması ve denizdeki kör noktaların kaldırılmasıyla bağlantılıdır. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki eylemlerinin yükselişe geçtiği bir süreçte IPMDA'nın genişletilmesi ve Hint Okyanusu bölgesinde kalıcı bir varlık temin etme girişimleri dikkat çekicidir. Yasa dışı balıkçılık ve gri bölge faaliyetlerine yanıt olarak üyeler arası koordinasyonun geliştirilmesini ve tehditlerin gerçek zamanlı izlenmesini sağlamak amacıyla daha gelişmiş uydu sistemlerini ve deniz gözetleme teknolojilerini entegre etme planı somut adımlar olarak ortaya konmuştur (Pandalai, 2024).

QUAD devletlerinin temel düşüncesini ABD'nin baskın olduğu bir düzlemde bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması teşkil etmekte ve minilateral işbirliği mekanizması da bu

² Ortaklar arasında önceki yıllarda düzenlenen tatbikatlar arasında: Japonya'nın 2008 ve 2009 yıllarında düzenlenen Avustralya'nın Kakadu ve Nichi Trou Trident deniz tatbikatlarına katılması, Japonya ve Hindistan'ın 2012'de Avustralya ve Hindistan'ın da 2015'te ortak deniz tatbikatları düzenlemesi, Japonya'nın 2015'te Hindistan'ın Malabar tatbikatına katılması ve 2015'te ilk kez Avustralya-ABD ortak Savunma Tatbikatı Talisman Saber'e katılması yer almaktadır (Pejsova, 2018).

çerçevede bir araç olarak değerlendirilmektedir. ABD'nin küresel süper güç rolüne karşı oluşabilecek meydan okumaların bertaraf edilmesi ve kendi çıkar ve prensipleri doğrultusunda sistemsiz istikrarın sağlanması çerçevesinde çok taraflı işbirliklerine ek olarak minilateral işbirliklerine gittiği görülmektedir. Bunun karşısında Çin, ABD'nin özellikle de Asya-Pasifik'teki yapılanmalarını hem kendi coğrafyasında çevrelenmesi hem de mevcut ABD eksenli düzenin istikrarı çerçevesinde eleştirmektedir. Çin lideri Xi Jinping QUAD üyesi ABD'nin Japonya ve Avustralya ile yürüttüğü askeri ittifakları Soğuk Savaş kalıntısı olarak nitelendirmiş ve "Asyalılar için Asya" ifadesi kapsamında yeni güvenlik mimarisini Asyalı devletlerin inşa etmesi gerektiğini ifade etmiştir (Heiduk ve Wirth, 2023). Ayrıca QUAD'ı Asya NATO'su olarak nitelendiren Çin, sözkonusu dörtlüyü bölgede yapay tansiyon üretmekle ve Asya-Pasifik bölgesindeki devletlerin kalkınmasına engel olmakla suçlamaktadır (The Hindu, 2024).

Bölge dinamikleri açısından dikkat çeken bir diğer minilateral işbirliği örneğini AUKUS (*Australia, United Kingdom, United States*) teşkil etmektedir. Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD'den oluşan ve üçlü güvenlik ortaklığını ifade eden AUKUS 2021 yılında hayata geçmiştir. AUKUS'un işbirliği alanları arasında yapay zeka, siber güvenlik, otonom sistemler, kuantum teknolojisi ve hipersonik kapasitenin geliştirilmesi yer almaktadır (US Department of State, 2024). Sözkonusu işbirliği Avustralya'nın nükleer denizaltıya sahip olmasına ve bu çerçevede ABD ile Birleşik Krallık'ın gerekli desteği sağlamasına imkan vermektedir. Avustralya Savunma Endüstrisi Başkanı Pat Conroy da Çin'in 2030 yılına kadar 21 adet nükleer denizaltı üreteceğini ve farklı tipte yaklaşık 200 adet savaş gemisine sahip olacağını belirtmektedir. Bu durum çerçevesinde Avustralya tarafı deniz gücünün artırılması ve AUKUS çerçevesinde denizaltıların ivedilikle teslim edilmesi yönünde çağrılar yapmaktadır. Dolayısıyla ABD ve Birleşik Krallık'ın desteğiyle Avustralya'nın nükleer enerjiyle çalışan denizaltıya sahip olması Çin'in denizlerde artan gücünün dengelenmesini hedeflemekte ve Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetlerine karşı bir duruş sergilemektedir (Yığın, 2023).

Çin AUKUS'u üçüncü ülkeleri dışlayıcı bir blok ve büyük bir sorumsuzluk olarak değerlendirmektedir (Karatabanoğlu, 2021). Çin açısından değerlendirildiğinde kendi coğrafyasında ulusal politikalarının önünü kesmek amacıyla kurulan AUKUS'un bölgesel anlamda tansiyonu yükselten ve güvensizlik yaratan bir unsur teşkil ettiği aşikârdır. Bu durum da gerek AUKUS'un gerekse QUAD'ın uluslararası barış ve istikrar kapsamında ne derece olumlu bir rol oynadığı veya oynayacağı yönünde soru işaretlerine neden olmaktadır.

ABD'nin bölgeye yönelik minilateral işbirliklerini eleştiren Çin'in de bölgedeki çeşitli minilateral işbirliklerinde aktif rol aldığı görülmektedir. *Lancang Mekong İşbirliği* (Lancang Mekong Cooperation - LMC), *Çin-Japonya-Kore Cumhuriyeti Üçlü İşbirliği Sekreterliği* (China - ROK - Japan Trilateral Cooperation Secretariat - TCS) ve 2024 yılına kadar Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'dan oluşan *BRICS* (Brazil, Russia, India, China, South Africa), Çin'in minilateral işbirliği örneklerini teşkil etmektedir. 2016 yılında kurulan LMC, Çin'in yanısıra Mekong Nehri'nin beş aşağı akış ülkesi olan Kamboçya, Laos, Myanmar, Vietnam ve Tayland'dan oluşmaktadır. Çin'in hidroelektrik barajlarından gelen su akışını diğer kıyı devletleriyle birlikte yönetmesini ve bu çerçevede ortaya konan projeler için fon oluşturulmasını hedeflemektedir (Zhou, 2018). Geçen yıllar içerisinde LMC, Lancang-Mekong Havzası ekonomik kalkınma bölgesinin teşkil edilmesinde rol oynamış, Bir Kuşak

Bir Yol Girişimi'nin (One Belt One Road - OBOR) önemli bir parçası haline gelmiş, sürdürülebilir kalkınma üzerinden eşitsizliklerin azaltılması ve ASEAN kalkınma sürecinin güçlendirilmesi noktalarında önemli bir adımı teşkil etmiştir (Kızılyazı, 2024). 2011 yılında kurulan Üçlü İşbirliği Sekreterliği de Çin, Japonya ve Kore Cumhuriyetleri arasında barış ve refahın geliştirilmesini hedeflemektedir. Değişim programları, eğitim, sürdürülebilir kalkınma, çevre, balıkçılık, ekonomik işbirliği, sağlık gibi pekçok alanda işbirliklerinin yoğunlaştırılması yönünde faaliyet gösterilmektedir (Trilateral Cooperation Secretariat, 2024). Sözkonusu minilateral işbirliğinin belirtilen alanlarda fayda sağlamanın yanısıra Doğu Asya işbirliğine katkıda bulunmasının da beklendiği Çin Dışişleri Bakanlığı tarafından ifade edilmektedir (Caiyu ve Juecheng, 2024).

Çin'in en öne çıkan minilateral işbirliği olan BRICS, yükselen gücün ekonomik girişimlere verdiği önemin bir göstergesi niteliğindedir. BRICS kapsamında kurulan *Koşullu İhtiyat Fonu Düzenlemesi* (Contingent Reserve Arrangement-CRA) ile *Yeni Kalkınma Bankası* (New Development Bank-NDB) bir taraftan Asya devletlerine küresel finansal yönetimde daha çok varlık gösterme imkanı vermektedir. Diğer taraftan da Küresel Güney'in gelişimi kapsamında Çin'in geliştirmekte olan ülkelerin altyapı projelerine fon sağlamasında yeni kanallar açmasını sağlamaktadır (Wilkins ve Hirono, 2024:15-16). Dolardan uzaklaşılmasının da tartışıldığı BRICS'in, Çin'in küresel gücünü ve yönetim anlayışını güçlendirmesinde araçsal bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca son dönemde Mısır, Etiyopya, İran, Suudi Arabistan ve BAE'nin de katılımlarıyla genişleyen BRICS çok taraflı bir yapıya evrilmektedir.

Gerek Üçlü İşbirliği Sekreterliğinin Doğu Asya işbirliğine katkı yapması yönündeki beklenti, gerekse LMC mekanizmasının ASEAN'ın önemli bir parçası haline gelmesi Çin'in içinde yer aldığı minilateral işbirliklerini liderlik ettiği çok taraflı girişimleri destekleyecek ve hatta tamamlayacak bir nitelikte şekillendirdiğini göstermektedir. Ekonomik konulara ağırlık verilen işbirlikleri yalnızca ekonomik konularda derinleşen bağları ifade etmemekte uzun dönemli siyasi sonuçlar doğurabilecek bir nitelik de arz etmektedir. Zira söz konusu işbirliklerinin gelişimi devletlerarası güvenin tesisi ve ileride çıkabilecek anlaşmazlıkların önüne geçilmesinin yanısıra Çin'in ortaya koyduğu değerlerin ve düzenin benimsetilmesi bağlamında da anlamlıdır. Bu durum ABD'nin revizyonist olarak nitelendirdiği Çin'in (The White House, 2017:25) yükselişe geçtiği küresel rekabette kendi değer ve prensiplerinin yaygınlık kazanması anlamında attığı adımları çerçevesinde düşünülebilir. Yine küresel sistem çerçevesinde ele alındığında minilateral bir çerçevede kurulan ve yeni üyelerin katılımıyla genişleyen BRICS'in hem Çin'in jeoekonomik gücünün hem de politik nüfuzunun daha geniş bir coğrafyaya yayılması anlamında önem arz ettiğini söylemek mümkündür.

5. SONUÇ

Jeopolitik olarak kritik bir konumda yer alan Asya-Pasifik son dönemde minilateral işbirliklerin de ağırlık merkezi haline gelmektedir. Bölge devletleri çok taraflı işbirliklerinin yanısıra büyük güçlerin başı çektiği minilateral koalisyonlara katılarak çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Farklı konular çerçevesinde faaliyet gösteren minilateral girişimlere Avustralya ve Japonya ağırlıklı olarak deniz güvenliği çerçevesinde

katılmaktayken, ABD bölgedeki nüfuzunu korumak ve küresel güç mücadelesi çerçevesinde Çin'i çevrelemek amacıyla yaklaşmaktadır. ABD minilateral işbirliklerini liderlik ettiği küresel sistemin eksikliklerini giderme ve Çin karşısında bir baskı aracı olarak kullanma kapsamında ele alırken, Çin minilateral girişimleri çok taraflı işbirliklerinin tamamlayıcısı ve nüfuzunun yayılmasında aracı nitelikte değerlendirmektedir. ABD'nin bölgedeki minilateral işbirlikleri üzerinden istikrarı bozucu politikalar benimsediği yönünde eleştirilerde bulunan Çin'in nüfuzunu güçlendirmek adına artan sayıda minilateral işbirliğine katılım göstermesi dikkat çekicidir.

Uluslararası sistemde devam eden ABD-Çin rekabetinin Asya-Pasifik bölgesine yansımaları üzerinden düşünüldüğünde minilateral girişimlerin yalnızca belli konularda işbirliğine yönelik olarak kurulmadığı gözlenmektedir. Zira bu girişimlerin büyük güçlerin liderlik ettikleri ortaklıklar üzerinden küresel güç mücadelelerindeki etkinliklerini artırma ve çok taraflı işbirliklerini destekleme mahiyetinde şekillendirildikleri görülmektedir. Asya-Pasifik jeopolitiğinde Çin'in bölgedeki ağırlığı ve baskın politikaları karşısında ABD'nin stratejik üstünlük sağlama ve bölgeden gelebilecek meydan okumalara karşı durma kapsamında koalisyonlar oluşturduğu aşikârdır. Çin'in de nüfuzunu başta jeoekonomi olmak üzere farklı alanlarda genişletme ve değerlerini yayma amacıyla koalisyonlarda aktif rol aldığı gözlenmektedir. Pragmatik bir yaklaşım sunan minilateral işbirliklerinin temelinde ideolojilerden uzak bir çerçeve sunması bulunmaktadır. Ancak bölgede şekillenen minilateral işbirlikleri incelendiğinde bunların büyük güçlerin kendi değerlerini benimsetmek amacıyla normatif bir kapsamda kullanıldığını da söylemek mümkündür.

Son tahlilde minilateral işbirliklerinin tamamlayıcı veya dışlayıcı nitelikleri çerçevesinde düşünüldüğünde, ABD'nin başta deniz güvenliği olmak üzere güvenlik konuları çerçevesinde şekillendirdiği QUAD ve AUKUS'un üye devletler için işbirliğini güçlendirici bir yapı sunduğu gözlenmektedir. Ancak bu koalisyonların Çin açısından bir güvensizlik faktörü arz ettiği ve karşılıklı tehdit algılamalarının yükselmesine sebebiyet verdiği görülmektedir. Bölge üzerinde derinleşen ABD-Çin rekabeti kapsamında Çin'in girişim ve eylemlerinin ABD ve müttefikleri tarafından revizyonist olarak görülmesi, ABD ve müttefiklerinin minilateral işbirliklerinin de Çin tarafından bölge güvenliğine tehdit olarak algılanması söz konusudur. İşbirliklerinin ve koalisyonların bu karşılıklı güvensizlik çerçevesinde derinleşmesi ise bölge güvenliği bağlamında olumlu bir tablo arz etmemektedir.

KAYNAKÇA

- AL MAYEEDEN (2024). "NATO, EU Lack Unity, Red Sea Coalition is Proof: Ex-Italian Navy Chief", <https://english.almayadeen.net/news/politics/nato--eu-lack-unity--red-sea-coalition-is-proof--ex-italian>, (5.06.2024).
- ALHASAN, H ve SOLANKI, V. (2022). "The I2U2 Minilateral Group", <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2022/11/the-minilateral-i2u2-group/>, (1.06.2024).
- ARIDEMİR, H. (2023). "Üç Deniz Girişimi: Orta ve Doğu Avrupa'da Yükselen İşbirliği ve Jeopolitik Rekabet", <https://www.denizbulten.com/uc-deniz-girisimi-orta-ve-dogu-avrupada-yukselen-isbirligi-ve-jeopolitik-rekabet-436yy.htm>, (26.05.2024).

- AUSTRALIAN GOVERNMENT DEPARTMENT OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE (2023). "The Quad", <https://www.dfat.gov.au/international-relations/regional-architecture/quad>, (7.6.2024).
- AYDIN, N. (2021). "Yeni Dörtlü olarak Görülen Hindistan, İsrail, ABD ve BAE'den Uluslararası Forum Kurma Kararı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yeni-dortlu-olarak-gorulen-hindistan-israil-abd-ve-baeden-uluslararasi-forum-kurma-karari/2397162>, (1.06.2024).
- BALTIC SECURITY FOUNDATION (2020). "Three Seas Initiative", https://balticsecurity.eu/three_seas_initiative/ (15.05.2024).
- BECK, R. (2024). "The Visegrad Four: Disunity in Central Europe", <https://www.fpri.org/article/2024/02/the-visegrad-four-disunity-in-central-europe/>, (29.05.2024).
- CAIYU, L. ve JUECHENG, Z. (2024). "Trilateral Cooperation Between China, Japan, and South Korea Needs to be Facilitated: TCS Secretary General", <https://www.globaltimes.cn/page/202403/1309682.shtml>, (22.07.2024).
- DAL, E.P. ve DIPAMA S. (2022). "Rising Powers Quest for Increased Legitimacy through IOs in an Era of Loose Multilateralism", *Contemporary Politics*, 28 (5): 558-586.
- DEE, M. (2024). "Minilateralism and Effective Multilateralism in the Global Nuclear Order", *Contemporary Security Policy*, 45 (3): 494-524.
- HAASS, R. (2010). "The Case for Messy Multilateralism", <https://www.ft.com/content/18d8f8b6-fa2f-11de-beed-00144feab49a> (10.05.2024).
- HATAMAYA, K ve WILKINS, T. (2024). "The QUAD's Growing Focus on Maritime Security", <https://eastasiaforum.org/2024/02/28/the-quads-growing-focus-on-maritime-security/> (9.6.2024).
- HEIDUK, F. ve WIRTH, C. (2023). "The Quadrilateral Security Dialogue between Australia, India, Japan, and the US", <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023C31/>, (10.06.2024).
- HEKİMLER, O. (2021). "Üç Denizler İnisiyatifi: Avrupa Bütünleşmesinde Minilateral bir İşbirliği Modeli mi Yoksa Polonya'nın Denge Arayışı mı?", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (3): 725-746.
- HIGH-LEVEL ADVISORY BOARD ON EFFECTIVE MULTILATERALISM, (2023). "A breakthrough for people and planet: Effective and inclusive global governance for today and the future", https://highleveladvisoryboard.org/breakthrough/pdf/highleveladvisoryboard_breakthrough_fullreport.pdf. (25.05.2024)
- KARATABANOĞLU, S. (2021). "AUKUS Paketi Fransa'nın Hint-Pasifik'te Planlarını Suya Düşürdü", *EURO Politika Dergisi*, 11: 22-27.
- KIZILYAZI, B. (2024). "Lancang-Mekong İşbirliği'nin Sürdürülebilir Kalkınmadaki Rolü", <https://www.ankasam.org/anika-analizler/lancang-mekong-isbirliginin-surdurulebilir-kalkinmadaki-rolu/>, (21.06.2024).
- KALKAN KÜÇÜKSOLAK, Ö. (2024). Deniz Güvenliğinde Minilateral İşbirliği Arayışları, DA&MS Sayı 3, 71-85.

- MERMER, C.T. (2022). "Beş Göz: Anglosakson Dünyanın İstihbarat İşbirliği Mekanizması" https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70102/bes_goz_anglosakson_dunyanin_istihbarat_is_birligi_mekanizmasi (15.05.2024).
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA (2024). "Nordic Baltic Cooperation", <https://www.urm.lt/en/lithuania-in-the-region-and-the-world/regional-cooperation/nordic-baltic-cooperation-nb8/1004>, (1.06.2024).
- MLADENOV, N. (2023). "Minilateralism: a Concept that is Changing the World Order", <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/minilateralism-concept-changing-world-order>, (5.06.2024).
- NAIM, M. (2009). "Minilateralism ", <https://foreignpolicy.com/2009/06/21/minilateralism/>, (10.05.2024).
- PANDALAI, S. (2024). "The QUAD is Quietly Adapting Methods of Security Cooperation", <https://thediplomat.com/2024/10/the-quad-is-quietly-adapting-methods-of-security-cooperation/>, (9.6.2024).
- PEJSOVA, E. (2018). "The Indo-Pacific: a Passage to Europe?", https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%203%20The%20Indo-Pacific_0.pdf, (9.6.2024).
- ROSSI, E. (2024). "The Case for an IndoMed Quad: India, Italy, UAE and US Cooperation", <https://www.eurasiareview.com/05122024-the-case-for-an-indomed-quad-india-italy-uae-and-us-cooperation-analysis/>, (6.6.2024).
- SANDLER, T. (2004). Global Collective Action, Cambridge University Press.
- THE HINDU (2024). "China Accuses Quad of Conflicts" <https://www.thehindu.com/news/international/china-accuses-quad-of-stirring-up-conflicts-inciting-confrontation/article68460110.ece>, (11.07.2024).
- THE WHITE HOUSE (2017). The National Security Strategy of the USA, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, (25.07.2024).
- THREE SEAS SUMMIT AND BUSINESS FORUM, (2024). <https://3seas.eu/>, (26.05.2024).
- TRILATERAL COOPERATION SECRETARIAT (2024). "Joint Declaration of the Ninth ROK, Japan, China Trilateral Summit", <https://www.tcs-asia.org/en/data/documents.php>, (22.06.2024).
- UNITED ARAB EMIRATES MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (2023). "UAE, France, India Establish Trilateral Cooperation Initiative, Adopt Implementation Roadmap", <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2023/2/5/05-02-2023-uae-cooperation>, (1.06.2024).
- US DEPARTMENT OF STATE (2024). "AUKUS: The Trilateral Security Partnership Between te US, Australia and the UK", <https://www.defense.gov/Spotlights/AUKUS/>, (12.07.2024).

- VAJIRAO INSTITUTE (2024). "What is Quad and What is Objectives and Challenges", <https://www.vajiraoinstitute.com/upsc-ias-current-affairs/what-is-quad-and-what-is-objectives-and-challenges.aspx>, (7.6.2024).
- WILKINS, T.S. ve HIRONO, M. (2024). "Indo-Pacific Minilateralism and Strategic Competition (I): Australia/Japan and Chinese Approach Compared", <https://www.eastwestcenter.org/publications/indo-pacific-minilateralism-and-strategic-competition-i-australiajapan-and-chinese>, (20.07.2024).
- WU, X. ve KIM, D. (2024). "China's Perception of Minilateralism and Chinese-Style Multilateralism", *Australian Journal of International Affairs*, 78 (6): 869-888.
- YEŞİLTAS, S. ve ERDEM, T. (2021). "Vişegrad Grubu Üzerine Bir Analiz: Oluşumu, İşleyişi, Etkileri ve Sorunlar", *OPUS: Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18 (40): 2961-2998.
- YİĞİN, A.A. (2023). "Çin'in 2030'a Kadar 21 Adet Nükleer Denizaltı İnşa Etmesi Bekleniyor", <https://www.defenceturk.net/cinin-2030a-kadar-21-adet-nukleer-denizalti-insa-etmesi-bekleniyor>, (13.07.2024).
- ZHOU, L. (2018). "Five Things to Know About the Lancang-Mekong Cooperation Summit", <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2127387/five-things-know-about-lancang-mekong-cooperation>, (21.07.2024).